

Dones, espiritualitat i canvi social (transcripció)

Plecs Budistes (PB)

Moltes gràcies per la paciència, i moltes gràcies per haver vingut en nom de Plecs Budistes edicions. Us donem les gràcies. Aquest és el primer acte públic que fa la nostra petita editorial, i estem molt i molt contentes. Per nosaltres té un valor especial i simbòlic. Especial perquè, primer, és el primer acte que fem i després perquè aquest diàleg sintetitza el que és la nostra línia editorial, les dues branques de la nostra línia editorial, que són espiritualitat i compromís social. També dir-vos que té un valor simbòlic perquè, si bé l'editorial va néixer d'un encàrrec o la idea de l'editorial va néixer d'un encàrrec que ens va fer un mestre nostre, el Lama Ringo Tupu Rinpoché, la materialització, és a dir, vam començar a caminar al monestir de Sant Benet en una estada que vam fer la Montse i jo allà, a casa de la Teresa Forcades, i d'on no només vam manllevar el nom d'una formació rocosa de la muntanya que es diu els plecs del llibre, nosaltres ens vam endur els plecs –no hi ha drets d'autor, o sigui que bé!–, si no que a més a més ens va donar l'energia suficient per haver arribat, de moment, fins aquí amb vosaltres.

Volem agrair moltíssim a la Casa del Tibet, al Guantse, la Fina i tot l'equip i a totes i tots els que ens han ajudat amb l'organització, i molt especialment a la Rosa Martí, que és la tercera branca de l'arbre de Plecs, la nostra dissenyadora, amiga, sòcia, etc., moltes gràcies, Rosa. I dit això, dir-vos que silencieu els mòbils –o els tanqueu– i que gaudiu del diàleg.

Ima Sanchís (IS)

Buenas tardes, soy Ima Sanchís, soy periodista, y tengo el honor de presentar estos diálogos de “Dones, espiritualitat, i canvi social”, que me parecen tres pilares fundamentales del nuevo paradigma, pero eso serán ellas quien nos lo expliquen.

Teresa Forcades i Vila, monja benedictina del Monestir de Sant Benet de Montserrat, estudió medicina, es doctora, y a los 26 años se va a los Estados Unidos para realizar la especialidad en medicina interna en la Universidad de Nueva York, en Buffalo. Y donde hace sus estudios de teología. Luego, a los 30 años, entra en el monasterio. Doctora en salud pública, doctora en teología, su tesis en salud pública fueron medicinas alternativas, de lo que hace unos años hubieron grandes polémicas entorno al tema de las vacunas, todo el mundo lo recordará.

Ha escrito y ha publicado varios libros, entre los que se encuentran “Els crims de les grans companyies farmacèutiques”, “La teologia feminista en la història” i “Ser persona, avui”. Actualmente prepara un libro sobre medicalización, lo cual, traerá cola, supongo.

Karma Lekshe Tsomo, a quien he tenido el placer de entrevistar este mediodía, hemos comido juntas. Estoy muy contenta de poder presentar a estas dos mujeres, porque me parecen unas luchadoras, que no se han rendido, que se han metido en un mundo difícil, para transformarlo desde dentro.

Karma Lekshe Tsomo, doctora en Filosofía, profesora del departamento de Teología y Religiones Comparadas de la Universidad de San Diego, California. Fundadora de Sakyadhita. Sakyadhita es una asociación internacional que aglutina mujeres de todas las tradiciones budistas. Cada dos años se reúnen un gran número de mujeres budistas, y en estos encuentros intercambian ideas, salen nuevos proyectos para la visualización de la mujer en la religión budista. Y luego tiene otro proyecto, que es la fundación Jamyang. Cuando Karma llegó a India se dio cuenta que la gran mayoría de mujeres budistas eran mujeres que no tenían formación, prácticamente analfabetas, y ella buscó, intentó que por lo menos supieran leer y escribir para que no sufrieran los abusos que se sufren cuando uno es analfabeto y no sabe ni lo que firma. Pero esas mujeres, que aparentemente eran... estaban recluidas en monasterios, que no contaban en la sociedad y que uno pensaría que con orar ya tenían bastante, cuando aprendieron a leer y escribir dijeron: “Bueno, y tu idioma, ¿lo podemos aprender?”, porque Karma es de origen norteamericano. Aprendieron inglés, y luego, poco a poco, esas mujeres han estudiado carreras, han hecho cosas, y ahora ella tiene esta fundación que se dedica a formar sobretodo a mujeres. ¿Porqué? Porque son las más desfavorecidas. Gracias a su trabajo, un grupo de monjas budistas van a recibir el grado más elevado en los estudios budistas por primera vez, esto es muy importante.

¿Qué más? La biografía de Karma Lekshe es bastante curiosa e impactante. En California, dónde vivía, se dedicaba al surf, era surfista, de joven. Luego también fue cantante de blues. A mí me parece muy significativo y muy relevante que una americana, entre comillas, “típica”, surfista, cantante de blues... en su búsqueda personal acabe quince años estudiando budismo porque necesitaba ir más allá. Y no se conforma solo con eso, sino que desde dentro, creo que como Teresa Forcades, transforman la postura, la posición de la mujer en unas estructuras que son básicamente patriarcales, masculinas y donde la mujer no está muy tenida en cuenta. Y básicamente, de eso van a hablar.

Vamos a empezar planteándonos algo que igual todos os preguntáis. Es algo que yo también me pregunto, porque veo a éstas dos mujeres fuertes y dices: “Cómo se puede, como mujer y como monja, encontrar un camino espiritual dentro de una tradición jerárquica, etnocéntrica y patriarcal?” Ésa es la pregunta que les traslado y ellas nos van a contar un poco sus recorridos personales; el porqué, el cómo y el qué.

Karma Lekshe Tsomo (KLT)

I pay my respect to my dear sister, and thanks to our moderator, the translators, and to Tibet house for hosting this wonderful event. In today's world we can see that misunderstandings around religion are very common, they cause many conflicts, lots of problems for generations to come. So everything that we can do to help to try to break some of these misunderstandings among religious practitioners, I think is very valuable.

And specially, I must say that I believe women have something special to bring to this conversation. Perhaps women understand better than the average person what it means to be oppressed, what it means to be ignored and neglected. Of course, today we enjoy many advantages, women today, probably all of us, have at least had twelve or more years of

education. We are among the privileged, but, of course, having this privilege, we have a greater responsibility and we also have the ability to see the problems of the world perhaps more clearly than others.

So sometimes being within the oppressed group, we become more aware of what it feels like to be a member of a disadvantaged group. So I think in this way, women have something special to bring to the question of social change. Many of us know what it means to be ignored or neglected. And so we can relate to, we can emphasize with, we can develop compassion for those who are marginalised and oppressed. So what was a disadvantage, we can transform into an advantage, which will give us special, perhaps wisdom, perhaps compassion, to understand the problems of the world.

So, let's face it, we are in a real mess here on Planet Earth. I'm very happy to see that people in Catalonia seem to be very much aware of the problems that we face as a human species living on a fragile planet. I've seen many signs that people here are really awake and trying to recycle and thinking new ways, new creative ways about how to solve the problems here but also beyond Catalonia. I thank you for that, I appreciate that, I respect very much that a new consciousness is very obvious here. Many people... I mean, I'm coming from southern California, people are still driving gigantic vehicles, no concept that the gas, petrol, has reached its peak. No concept that the Iraq war, the Afghan war may have something to do with natural resources, I mean, they're not thinking. So here I see a completely different form of consciousness. Please continue, please continue.

And here I'd like to put in a word for religious traditions, in many cases, in the non-profit world and also in the women's studies, in the feminist movement, religion and spirituality have been somewhat neglected, as if there were something contradictory about social change and religions, as if there were something contradictory about religion and women. But I see these three completely interrelated. All the problems are interrelated, structures of violence affect women and children more than any other group. At the same time, we have certain tools, certain answers within the world's religious traditions. OK, they've been dominated, but it doesn't have to stay that way. If they got the churches, we got to put these temples around the world, who are doing fine. The vast majority are women. So we have the potential, we have the power, we have the education, there's nothing to stop us from beginning to really transform the *status quo*. And I challenge each and everyone of you to do so, specially in the country tradition, and this is nor mere words, the nuns in particular have been extremely active in social change for hundreds of years. His Holiness the Dalai Lama is always encouraging us Buddhist monks and nuns to become more active, to become teachers, to become lawyers, to become doctors, he said the time for Buddhist monks and nuns to sit around praying all day has finished.

You have to get into society and work within society to change things. Look at the catholic nuns, this instance, they are constantly working for the good of society, you should be like them. And here we have reminders, to that house here today, of political oppression. How can we help? These young people have given up their lives to express their despair at the political situation in Tibet. We see monks and nuns and many lay people as well in Burma speaking out, raising their voices, taking incredible risks. In Burma there's been a little bit of change; unfortunately, in Tibet, no, but it shows the power of the people, and in the case of the

Tibetan tradition, we can see tremendous changes within just 25 years.

So we should never despair, we have to take courage and have faith that we can change things, without that, we have no hope. But if we really believe in our potential to change things, have no doubts that we can do so. So that's my introduction, now I reach the mic to my esteemed sister.

Teresa Forcades (TF)

Primer de tot, vull disculpar-me perquè he fet mitja hora tard, he vingut pel cinturó del litoral i n'hi havia un sense roda i un amb el capó obert i hem estat mitja hora aturats. I després també dir que és la primera vegada que vinc a la casa del Tibet i és molt impressionant aquesta sala i agrair que m'hagin convidat. I després, ja que estic entre la traductora que tradueix a l'anglès i el que tradueix al català, doncs, felicitar per aquestes magnífiques traduccions.

Dit això, intentaré breument contestar aquesta primera pregunta que inicia aquest diàleg. Doncs bé, la pregunta deia: Com pot una dona i una monja estar dins d'una tradició patriarcal, jeràrquica...

La primera reflexió sobre aquesta pregunta és: Una no entra, ni en el meu cas, ni en cap cas de cap monja que conec dins del meu monestir i fora, no hi ha hagut cap monja que hagués entrat en aquesta església perquè fos una institució patriarcal, una institució jeràrquica. Aquest no és el punt de partença, sinó en el meu cas primer hi ha una prèvia que és aquesta lectura d'un text que no és ni patriarcal ni jeràrquic que es diuen els Evangelis. I aquest text doncs, potser alguns de vosaltres heu tingut la oportunitat de llegir aquests quatre Evangelis. A mi als quinze anys em van fer impressió i això és una cosa que cadascú tindreu la tradició espiritual que tingueu i potser també us ha començat aquesta experiència interior que porta a fer teva una espiritualitat, almenys a intentar-ho, i a sentir-te part d'aquesta tradició. Potser també us ha començat amb un text, a algú que ha viscut aquesta espiritualitat a fons, en el meu cas va ser als quinze anys, com dic, amb aquest text dels evangelis que no tenen res de jeràrquic, al contrari. Són una inspiració precisament per viure una vida com jo crec que l'anhel profund del cor humà desitja i certament com jo desitjava als quinze anys, als 30 quan vaig entrar al monestir, i fins avui. Això no vol dir encara ser monja, i ser monja va venir en un moment posterior, però tampoc va venir inspirat per un anàlisi de l'estructura jeràrquica ni patriarcal de la institució sinó per una altra experiència personal.

Jo crec que, si alguna cosa té de bo l'espiritualitat és que és subjectiva, i aquesta és la seva característica més forta, és que t'encara amb el fet que a la teva vida tu has prendre les decisions i ningú les pot prendre per tu i per tant aquesta és una experiència, o una realitat, de la qual jo crec que només se'n pot parlar des de la pròpia experiència. Jo vaig anar al monestir de Sant Benet l'any 1995 per primera vegada, hi anava a preparar un examen de medicina. Vaig passar-hi un mes, no tenia cap intenció de fer-me monja, però al cap d'aquest mes havia compartit la pregària amb la comunitat i vaig tenir una experiència que jo vaig entendre que era una crida. Això, com que ja ho he explicat en altres llocs, no m'hi allargo molt, però sí per dir que és una experiència personal que trasbalsa, i que de vegades l'he comparada amb un enamorament, perquè un enamorament tampoc és una cosa que tu decideixis, que diguis: "Ara jo m'enamoraré", no, tu vas fent la teva vida i de vegades t'enamores, i llavors què fas amb això?

Doncs has de donar respostes, si ho tires endavant, si no, si actues d'acord amb aquest sentiment, si no; són experiències que et qüestionen, et trasbalsen els plans moltes vegades.

La vocació, tal com jo l'he viscuda, us dono el meu testimoni personal, però també com veig que les meves companyes de monestir l'expliquen, doncs s'assembla més a això que no a un discerniment intel·lectual. Ara bé, això no vol dir, que un cop has tingut aquesta experiència inesperada no t'adonis que això et porta, en el meu cas em va portar a ser membre d'aquesta comunitat, i llavors sí, ve l'anàlisi, l'anàlisi de la realitat on et trobes. I és una realitat que no és només jeràrquica i patriarcal, que ho és. Jo he dit moltes vegades que l'església catòlica té un problema amb la seva estructura i com que ara fa poc, abans de morir, hi va haver un cardenal, el cardenal Martini, que també ho va dir, doncs ara el cito a ell, que va dir que a l'església catòlica tenim 200 anys d'endarreriment en les estructures. No sé si es va quedar curt, però el que és segur és que, com a mínim, 200 anys.

Posar al dia una parafernàlia que no és als evangelis i que s'ha anat afegint al llarg dels anys i jo crec que és un ròssec, és un pes, un impediment a que aquest missatge que per mi és tan vàlid avui com ha va ser fa dos mil anys, i és tan motiu de repte, i és tan motiu d'aprofundir en la vida i en el sentit que té cada persona respectant aquesta subjectivitat, perquè en el mateix evangeli queda clar que Déu no pot envair mai la llibertat de la persona, és un al·legat, una defensa de la llibertat irreductible, i això jo crec que avui, al segle XXI, ho necessitem com l'aigua, doncs, bé, això obscurit per una parafernàlia institucional que jo espero que quan abans millor puguem treure'ns-la de sobre.

Llavors, aquesta és la resposta i encara voldria afegir una altra cosa, que és que a dins d'aquesta institució, enlloc de trobar-hi aquestes estructures obsoletes, què hi he trobat? Hi he trobat una tradició viva de dones. La meva comunitat és una comunitat que es va fundar al segle XIV, i des del segle XIV, ininterrompudament, hi ha hagut comunitat, hi ha hagut dones vivint juntes i passant-se la tradició d'aquesta vida en comú les unes a les altres. Jo crec que això té un valor immens, i aquest valor immens de la tradició que tot el que seria la historiografia feminista en els recents anys ha començat a descobrir i a interessar-se perquè són casos únics de tradició de dones continuada al llarg dels segles.

De vegades penso en santa Teresa al segle XVI. Ella va tenir unes idees, unes experiències, va plasmar-les en uns escrits i en unes propostes de vida en comunitat. Va transformar gent de la seva època, i fins avui hi ha persones que segueixen aquesta inspiració. Quants casos coneixem de dones a fora d'aquesta institució, que ja he començat dient que és patriarcal i que hem de canviar i hem de posar al dia, però és que en la societat civil, no en tenim gaires o no en tenim cap, d'exemples de dones que al segle XVI o al segle XIII, per exemple, com santa Clara. Clara d'Assís va ser una dona de carn i ossos, després hi haurà hagiografies, que un pot sentir-les més autèntiques o no, però ara sense entrar-hi, aquesta va ser una dona històrica que va viure al segle XIII, i també va viure coses, i va experimentar coses, i aquestes coses que va viure i va experimentar les va plasmar en escrits, i sobretot les va plasmar en propostes de vida que hi va haver dones de la seva època que la van seguir i fins avui, això jo crec que és també motiu per pensar. Com diem que realment aquesta institució és enemiga de les dones perquè té unes estructures, jo crec que això ho hem de dir i les hem de canviar, no hi ha cap dubte.

Però amb això a mi no se m'acaba l'experiència en aquesta institució, perquè també la meva pertinença a la tradició monàstica m'ha donat accés a aquestes vides de dones que han viscut fa molts anys, i que el que han viscut no s'ha perdut, mentre que hi ha moltes altres dones, per exemple en ciència, que és la meva altra branca. Jo sóc teòloga i monja i també sóc metgessa i científica. Doncs una vegada i una altra hi ha dones científiques que fan un treball excel·lent i la història perd, això. Jo no tinc una dona científica de referència, per exemple, la Rosalind Franklin, que va descobrir la seqüència de l'ADN, l'estructura de l'ADN, això no ho van descobrir Watson i Crick, que després són els que han fet famosa aquesta estructura de l'ADN de Watson i Crick, doncs abans de Watson i Crick hi havia aquesta dona, Rosalind, que va morir als 37 anys de càncer d'ovari i que diríem, el seu descobriment va ser apropiat per aquests barons en aquest món de la tradició científica. I això per exemple, el cas de madame Curie, també. Aquest nom "Curie" era el nom del baró, i en aquest cas, no se l'ha pogut obscurir a ella i a les seves investigacions, però això ha passat moltes vegades. També tenim, per exemple, la filla de Lord Byron, el poeta, Ada Byron, doncs va ser la que per primera vegada va pensar en la utilitat del llenguatge automatitzat en ciència i va escriure el que està considerat com el primer programa d'ordinador. On són aquestes tradicions? On són les institucions que ens ajuden a mantenir viva la memòria d'aquestes dones? No sé si m'he explicat, amb això. Ho deixo aquí, de moment.

IS

Decíamos que el cambio tiene por lo menos tres patas: mujeres, espiritualidad, y cambio social. ¿En qué sentido la dimensión espiritual es importante en el contexto del cambio social?

KLT

Thank you. Well, I think that we seed from, in my personal experience, from the movement of the sixties. I'm a sixties person, and I was in Berkeley during the people's part movement, during the peace movement, or anti-war movement, during Vietnam times... And it was very clear that there is a potential danger in demonstrations and in social movements if there is no spiritual foundation. In some cases, the movement can become violent, and the minute it becomes violent it becomes discredited, and in some cases, of course, there are provocateurs who are sent specifically to create disruptions, to try to turn the movement violent, and discredit the movement. So, if we are able to work from a spiritual place and to keep positive values, specially values such as non-violence, then I think that the movement has a much greater chance of success.

Today also, the religions of the world are trying to address modern social problems, are looking back into the texts, are re-reading them in light of contemporary social problems. Look at the environmental movement, in the Christian tradition they are completely rethinking this idea of stewardship. What did it mean? Does it mean that we can take dominion over the Earth or does it mean that we have the responsibility to protect the Earth? So, interpretations of texts change from generation to generation, according to the needs of their times. These traditions are ours, they are part of human culture, and we can reinterpret them as we need to, as we see fit. And sometimes people would make light of this and say: "Oh, okay, now the Buddhist are going back

and finding every reference to the tree in the Buddhist scriptures so as to appear very environmentally aware and so forth”. But, hey, if that’s what it takes, we need this kind of reinterpretation, we need to find those trees in those texts, because they give us the tools that are essential for our survival. I think there’s nothing wrong with that. In the case of women, and I think I didn’t completely answer the question the first time around, the same thing applies to women’s rules in religious traditions. There are texts and mixed messages about women’s rules in society, but the way we interpret those texts is up to us, and now, with a modern consciousness, with a, hopefully, a universalist or survivalist awareness, we are going to read those texts in a way that’s going to help us to continue. And this will mean that we need all of the resources at hand, male, female, all genders, we need everyone.

Even if the traditions are hierarchical, I think we have the potential to transform them. And we can see already, I can see that from the Buddhist tradition. You talk about 200 years of patriarchy, we are looking at 2000, so maybe we have a bigger task at hand, but it’s definitely not impossible, and we can see what’s happening just today, just in the last 25 years, that women’s roles within religion are now been taken seriously, and if we take our part, and do it well, I think that we have tremendous power to change. Now, it’s a matter of means, methods, how do we do it, and here’s where the spiritual part comes in order to do this well, from the Buddhist tradition we need to do it with wisdom and compassion, loving kindness for all living beings, not in a confrontational way, but in a reasoned way. The minute we start a confrontation, we set up an opposition. If we can present the problem as a problem to be solved by both men and women, all human beings, then we can work together to solve the problem, and I think that’s what we need to do. So the traditions are hierarchical, but they are not fixed in time, the Buddhist don’t do fixed, everything isn’t permanent, everything can be changed, everything is changing anyway already, all the time, so why can’t we change these structures? Many of the Buddhist traditions, because there are huge varieties of Buddhist traditions in the world, and about half of them do have ordination for women, which is a great advantage, because it sends a message to the society that women are equally capable of practicing on the spiritual path, and we are doing very well in extending this right to forward ordination as a human right to all Buddhist traditions. So I think we need to go beyond the idea of fixed hierarchical structures, these are just human creations, and we can transform them.

TF

Què contribueix l’espiritualitat... diré una cosa en anglès. Because maybe, Lekshe, I can say something a bit different, because you made this big point on non-confrontation, and I would be on agreement in the deep level, but in my tradition there is also place for confrontation, and I’ll try to prove that.

Jo com entenc espiritualitat? Espiritualitat ve de la paraula esperit, i l’esperit, en la tradició tant filosòfica, com de les diferents religions, significa allò que trenca la cadena causal. No tothom creu en allò espiritual, hi ha persones que creuen que la materialitat és l’únic que hi ha, i entenen la materialitat com aquella part de la realitat que es pot predir, la part material on pots fixar unes lleis que no es trenquen mai. I si les coses cauen per la gravetat, doncs cauen per la gravetat, i en funció del pes i de l’acceleració, etc. Hi ha una dimensió que, des de l’inici de la

humanitat, en el que tenim notícia escrita s'ha reconegut que es diu esperit i que les diferents cultures li diuen d'altres maneres, i que vol dir que hi ha una possibilitat de fer una cosa nova, trencar la cadena causal. Això es l'espiritualitat. És quan dius: "Mira, aquí hi ha hagut un insult, doncs allà en vindrà un altre". Pot ser que sí. Sovint és que sí, la major part de les vegades. Però de vegades és que no. "Mira, aquella és que dormia" No! No és que dormia, ja ho ha entès, que l'insultaven, però ha decidit, lliurement, no tornar l'insult; i això és el fonamental, vol dir que hi ha llibertat.

És clar, no tothom s'ho creu, que hi ha llibertat. Avui en dia hi ha persones que prediquen una antropologia determinista segons la qual tu et penses que ets lliure però en realitat és que vas mamar d'una certa manera amb la teva mare i per això ara fas el que fas, o bé vas llegir un llibre als catorze anys i ara fas el que fas. El determinisme jo crec que està viu, és un corrent en els estudis acadèmics, en les discussions universitàries que es diu la *naturalització de la persona*. I la naturalització voldria dir reduir allò que és personal a categories materials i entendre, per exemple, a nivell de neurotransmissors cerebrals que allò que en diem decisions lliures, en realitat vol dir que t'ha pujat la dopamina, t'ha baixat la serotonina, i així hem anat. Això, podem riure, i joestic contenta que riguem perquè deu voler dir que no ens ho creiem, però de veritat no fa tant riure perquè aquest és un corrent que té uns interessos importants a la vida. Doncs per mi l'espiritual és això, la dimensió que trenca la cadena causal, la constatació que hi ha realitats al món que no són reactives, que són autopropulsades, això és l'esperit. I autopropulsades vol dir lliures, vol dir noves, vol dir que comencen i que són nova creació.

I és clar, per un moviment social, de canvi social, això jo crec que és fonamental, perquè precisament el canvi social s'inspira de persones espirituals, tant si fan servir aquest terme com si no. Ser espiritual és diferent que ser d'una religió, formar part de la llista d'un grup, en el meu cas ajuda, però cadascú té la seva trajectòria. Però jo crec que no hi ha hagut mai cap reforma social... ep, positiva, perquè n'hi ha hagut de tirar enrere i això és diferent, però reformes en el sentit de major reconeixement de la dignitat de les persones i donar més espai social a que es pugui realitzar cadascú tal com entén que ho ha de fer, això sempre ha estat impulsat per persones espirituals. I llavors, l'espiritualitat organitzada el que pot tenir de bo és precisament, el repte més gran que tenim avui en dia, i jo parlo de la nostra realitat, de Catalunya, però en general a Europa i en general al món, és tot aquest potencial de persones, com deia la Lekshe abans, que aquí es veu molta consciència, jo també ho percebo, no només a aquesta sala, sinó en general, almenys, a la nostra societat. Però falta l'organització i en aquesta organització jo crec que és on les coses troben dificultats perquè jo visc en comunitat i viure en comunitat amb més persones no és fàcil, però jo penso que és essencial si és que aquesta major consciència individual ha de traduir-se en un canvi d'estructures. És que cal organitzar-se i jo crec que aquest és el repte i que, doncs, per una banda, l'espiritualitat és aquest punt de partida d'allò nou i l'espiritualitat organitzada pot tenir una tradició, amb molts errors, però també amb una solidesa de treball en comú que ara ens pot ajudar o ens pot ser útil.

I la confrontació és perquè en la meva tradició he parlat dels Evangelis, i als Evangelis hi aquesta figura que en diem la mare de Déu, Maria de Natzaret, que diu: "Ara ha arribat Déu i estic contenta i vaig i salto a les muntanyes i salto de goig perquè això ha sigut una notícia fabulosa perquè ara vindrà Déu i què farà?" i ho diu així. Diu: "Agafarà els de dalt i els posarà a baix, i els de baix els posarà a dalt". Per no confrontació... enlloc de dir: "I ara tots, anirem a...", no, no,

els de dalt a baix i els de baix a dalt, això s'ha de posar en context, però no és només això, sinó que als Evangelis també surt Jesús i diu, parlant d'Herodes: "Aquella guineu". Home, no li diguis guineu! O sigui, el llenguatge és dur, o per exemple hi ha aquestes paràboles o aquests passatges de Jesús on jo crec que hi ha un lloc per la confrontació i en els moviments polítics i en els moviments socials actuals hi ha un lloc per la confrontació, però això no és el més important. Si és el més important, pleguem, perquè això vol dir que el teu horitzó no serà capaç de transformar en el sentit aquest de l'espiritualitat que deia. Ara, voler eliminar del tot la confrontació? Jo crec que llavors és impossible fer aquest avanç social. Jo vull fer l'avanç social sense violència, només faltaria, però la part de confrontació... Crec que hi ha un moment de la confrontació on s'ha d'estar a punt, no sé si m'explico.

IS

¿Y qué opina usted de la confrontación?

KLT

Well, first of all, in the case of breaking the causal chain, the Buddhists have a different idea, they believe that everything is the result of causes and conditions, even our thinking is conditioned by the way we were educated, the way we were raised, even our past karma, our past life experience, all of our life experience conditions our thinking and the way that we act in the world. So when they talk about breaking the causal chain, we would conscientiously need to change the way we respond to situations. So this relates to the idea of confrontation. Confrontation is a natural human behavior, and animal also. And human animals as well, right? We are vulnerable to confrontation, but we don't necessarily have to respond with violence. In fact, if we respond with violence, according to the Buddhists, that will only perpetuate the violence. So they don't see violent confrontation as an answer, in fact, they believe that non-violent confrontation or non-violent solutions are more effective and they point to many examples of where the violent confrontation has only escalated the situation. We see this today in Burma, Sri Lanka, in many parts of the world. So is there a way that we can forge a spiritual basis for confrontation? Well, allow us to confront all these social problems including the problems under centric structures and hierarchical structures effectively without going a way of violence.

TF

En el llibre que han dit que vaig fer, que es diu "la teologia feminista en la història", hi ha un capítol al principi on recullo una miqueta d'altres tradicions; en estudiar la tradició budista vaig trobar que la mare de Buda va morir poc després del part, i després el va criar la seva tieta. I quan ja Buda era adult i ja havia tingut la il·luminació i ja havia format la comunitat monàstica, la tieta, va demanar que les dones també en poguessin formar part. La primera resposta de Buda va ser negativa, i llavors la tieta va organitzar una manifestació amb 500 dones. Es van rapar el cap, i hi van anar 500 dones, jo crec que és la primera manifestació feminista de la història. No va dir "ai, serà que no". "Com que no? A la porta del monestir, fins que no ens deixin entrar no ens n'anem!"

Evidentment, també podem pensar en Ghandi, que diu: “oh, molt pacífic, sí, sí”. Però és clar, en aquella pel·lícula que van fer al cinema sempre recordo aquella escena on avançaven els pobres allà de quatre en quatre i, “pom”, la porra i se n’anaven amb la sang rajant. Us recordeu d’allò? És clar, cap violència que tu exerceixes, però estar a punt per plantar cara. O Luter King, evidentment, o Rosa Parks, quan va dir: “Com que no puc seure en aquest lloc de l’autobús? Doncs sec”. Això és una confrontació directa, és trencar les lleis. Tu has de trencar les lleis injustes i és clar, te la carregues. Hi va haver violència, a causa d’això, però sort que la Rosa Parks va dir que s’asseia a l’autobús perquè estava cansada d’un dia de treballar, perquè si no, resulta que els negres no podien seure.

KLT

Yes, but there are different methods of confrontation. And here’s when the Buddhist concept of skillful means comes again it is to find a method that’s really going to work. In the case of Mahaprajapati, the Buddha’s stepmother, you are absolutely right, she and at least 500 women to request, not demand, ordination, and by requesting, we should know, using a man, a monk, as an intermediary, she was successful. That’s part of the story also. In the case of Gandhi, his skillful means was to embarrass the British empire by walking to the sea and making his own salt, and even been willing to get beaten.

TF

He broke the law.

KLT

Yes, that’s right. And non-violently by civil disobedience and breaking the law he was able to bring down the British Empire non-violently, so that’s a great example. Rosa Parks, then, her skillful means was to sit in the wrong sit on the bus, which should have been open to everyone, but was forbidden to her. She did it non-violently, the response was violent, but, in the end, the movement was successful. Well, moderately successful, it’s not finished. So skillful means, and here I would say that the religious traditions of the world also have to offer their social ethics, certain social values, such as honesty, and other values of compassion, loving kindness, and so forth. I think that this is very valuable, but it may not be enough. The Buddhist have all of these values, but they don’t seem to be strong enough to actually address and adjust social structures. And this is the problem that we face today. What do you suggest?

TF

Abans de respondre en concret, vull afegir que a la tradició cristiana també hi ha aquesta part de desitjar evitar la violència completament. De dir, “jo no exerceixo mai violència”. A la tradició cristiana hi ha una cosa que a mi em sembla que fins avui és vàlida, i és, ara cito Sant Agustí del segle V, diu: “Quan tu tens -posem l’exemple més senzill- els teus fills aquí i hi ha algú que ataca els teus fills amb violència, tu no només tens el dret a defensar-los ni que sigui donant un cop, sinó que en tens l’obligació.” Això ho diu sant Agustí. De la manera com ho enfoco, seria la

part de responsabilitat. O sigui, realment, jo quan penso en què és la manera ideal de viure m'imagino confrontació, m'imagino violència? Evidentment que no, i per tant, jo desitjaria que a la meua vida no hi hagués mai confrontació o violència, ni a la vida de ningú, ni a la vida de la societat.

Però resulta que la realitat és complexa i hi ha actes de violència. Tu davant d'un acte de violència, què fas? Gires cua o plantes cara? De manera no violenta, estic completament d'acord, però si l'acte de violència a més a més, passa a ser... i ara, potser no cal que discutim això perquè no és tan fàcil d'aplicar avui dia, jo estic en contra dels exèrcits, estic en contra de la guerra i per tant jo crec que és molt important tenir compte que avui en dia amb les armes nuclears i tota la situació que tenim això és molt diferent, aquesta tradició que se'n diu de la guerra justa, que és la guerra defensiva. Doncs avui dia què significa això, ho hem de parlar amb molta calma. I com sabeu, els que sabeu que impulso el Procés Constituent parlem de Catalunya sense exèrcit, i tot això. Però podem posar una altra situació, per exemple veus una violació davant teu, i saps que allò no ho pararàs amb paraules. Què fas?

KLT

Well, the Buddhist would run away. And they would grab the child of the rape and run away together because they would like to avoid violence at any cost. They're talking not only about this life, but they are talking about the consequences in lifetime after lifetime. So if we are threatened with attack and we respond by killing, then we have to experiment the consequences of this killing from lifetime after lifetime, so they would try to find solutions that would avoid the killing. So now, does it mean that you don't raise your voice? I mean, Jesus raised his voice when he chased the money changers out of the temple, we have an example.

TF

Not only the voice.

KLT

He beat them? Oh, dear...!

TF

No, not the people, the tables!

KLT

Oh, the tables! That's a good method. So sometimes, if your child is running in traffic you have to raise your voice to save the child's life and it could be that we need to raise our voices, but the Buddhist would stop short of violence or harming. And sometimes we can harm with our voices too, look at cases of domestic violence, is not all physical abuse, a lot of it is verbal abuse, psychological abuse. So we need skillful methods to deal with these situations. Now, how to stop war? It's huge, but we've seen in the last ten years, since Iraq, that millions of people's

voices, do matter. We haven't stopped... we haven't been able to stop all the wars, but maybe by clicking, writing those letters, sending those petitions, organizing, maybe we can think of new and creative solutions. Drama performances, music, pussy riot, they have a tremendous effects in the non-violent way. I'm not saying I approve their methods, but it was effective. What do you think?

TF

That's, as I said, a huge topic, and I think it can't be treated so lightly, but also, aquest punt de l'agressivitat o de la violència per les dones jo crec que també és especial de considerar-lo, perquè, tradicionalment, a la societat patriarcal i jo crec que no només l'església, que ja ho he dit, sinó també la societat nostra civil és patriarcal avui dia, hi ha els temes del sostre de vidre, però també els temes de la pornografia, de l'ús del cos de la dona per vendre cotxes i neveres i el que faci falta i això jo crec que va conformant una manera de veure't a tu mateixa també que no és la més positiva per a l'autoimatge de la dona. En aquesta societat patriarcal hi ha un aspecte que és aquest de saber assumir la pròpia agressivitat, entendre l'agressivitat i ara parlo potser com a metgessa, l'agressivitat és una cosa bona, perquè vol dir que quan hi ha un atac, doncs hi ha aquesta defensa. Hem parlat abans de l'esperit com a interrupció de la cadena causal. Però és que en els barons, la cultura majoritària segueix dient que si tenen agressivitat, això és una cosa natural i més aviat que es preocupin si no la tenen, perquè l'agressivitat ajuda a dir que no, quan tu no estàs d'acord amb alguna cosa. L'educació de la pròpia agressivitat passa per primer acceptar-la. Si a tu t'eduquen i aquí és molt important això perquè a l'església catòlica jo he parlat d'aquesta Maria que diu els de baix a dalt i els de baix a dalt, però després la tradició converteix a Maria de Natzaret que podria ser i és un personatge fort, una dona forta, i una dona capaç d'inspirar a les dones d'avui dia, es converteix en aquella mena d'angelet, de dona ensucrada i que no té cap atractiu perquè està mancada de subjectivitat personal profunda i capacitat de confrontar en aquest sentit que hem dit fins ara. Per tant, aquesta educació de l'agressivitat, jo com a metgessa crec que és molt important per les dones, primer de tot, trobar on la tens, l'agressivitat, identificar-la. I si no l'has vista encara, aviam si la treus, perquè la necessites, la teva agressivitat! Podem fer tallers, fer picar el coixí, cridar... És que hi ha dones que no han cridat mai, que no han dit mai: "PROU!".

El que no pot ser és construir la bellesa profunda, la veritat profunda de l'espiritualitat en el sentit que en parla la Lekshe, que n'estem parlant fins ara, com allò que t'obre una dimensió que no és violenta ni té res a veure amb la violència i aquest àmbit de la llibertat, i aquest àmbit del respecte profund, aquest àmbit de l'amor. Això és, naturalment, pròpiament, l'espiritualitat. Però és clar, nosaltres com hi accedim, aquí? Hi ha vegades que necessites també la teva psicologia tenir-la una mica oxigenada i en la societat patriarcal, les dones, moltes vegades la part aquesta de l'agressivitat que és una dimensió psicològica, ha estat reprimida. I sobre d'una agressivitat reprimida tu no construiràs una espiritualitat alliberadora. Primer has de fer un treball perquè aquesta agressivitat la reconeguis en tu i la consideris una part teva que sort que la tens perquè t'ajudarà a evitar moltes situacions de perill o moltes situacions negatives. I llavors és a partir d'aquí que pots construir aquesta espiritualitat alliberadora i ser una persona que no multiplica l'agressivitat sinó que la treu, ser una persona, com diu Sant Francesc, que allà on hi ha guerra posa pau, que allà on hi ha odi posa amor. És clar que és la promesa i el repte i el que més convida, el que més atrau de l'espiritualitat, és clar que és això, però aquí no s'hi pot intentar

arribar de cop. Una de les coses que fem als monestirs són cursets de treball personal, i de creixement personal, i d'eneagrames, i de tomatis, i de tot el que faci falta. Perquè? Perquè si no, comences a construir l'espiritualitat sobre una base psicològica que no està prou alliberada.

IS

La propuesta de Karma Lekshe es muy interesante, contra la agresividad, creatividad. Me parece muy interesante. Estábamos hablando desde una perspectiva femenina que se va definiendo que es un poco, quizás, que la mujer ha estado un poco... bueno, muchas mujeres no han dicho "basta". Y el siguiente tema que queríamos abordar es: "Quina nova manera d'actuar podem aportar les dones amb relació a la transformació social?". Un poco para seguir con estas diferencias y también con tu propia experiencia educando a mujeres y trabajando con mujeres budistas y dándoles soporte emocional, porque esas reuniones que hacéis cada dos años son soporte a una voz que se oiga. Este sería el siguiente tema a tratar, como desde la mujer se puede aportar en ese campo.

KLT

From a Buddhist perspective, women's potential is not different from men's potential, we all have the same type of consciousness, there is not a separate male consciousness and a different female consciousness. But I do believe that women have been conditioned differently from the time we are very small in the way that we are trained to care for others, and also to obey others. And, of course, the conditioning to be able to care for others I think is a very positive thing, and something that we can build on. We've also been trained to listen and, baldly, obey means listen, so maybe there's a language difference. So to be able to listen is another strength of women and they've noticed this in good process, that women are very good at listening, so I think that we can build on this strength to create methods of collaboration that will work. Women can take leadership in modeling collaborative methods of problem solving. And this comes both from the idea of caring to others, behaving towards all living beings with loving kindness, or love your enemies, as Jesus said, and take this very seriously and put it into practice. And, secondly, to learn to listen to others. They're finding that this is a remarkable power that people often act out because they don't feel that they are being heard, they feel that no one is listening to them, and the only way that they can get a response is to kill people, or bomb people, or immolate themselves. We see many examples in the world today, but if we could back up a bit and start from the foundation... and here I think that we can say that gentleness is strength. Gentleness is not necessarily weakness, is not contradictory to say "enough". We can say "enough" gently, so these are two points that I think women bring to the discussion, two very strong points. And maybe you have more.

TF

Jo també estic d'acord amb la Lekshe, tampoc a la tradició cristiana no hi ha un tipus de consciència masculina i un tipus de consciència femenina, i això ho recollim en el fet que aquesta figura crística és la figura de Crist, és el punt de referència i és la humanitat en tota la seva

esplendor que en diem cristificació, tant per un baró com per una dona és viure aquesta vida plena que deixa transparentar la novetat de l'esperit, en això estariem d'acord. També d'acord que hi ha aquesta socialització, però no puc resumir what women bring to the issue, perquè no crec en una 'esencia femenina'. Intento resumir a continuació la manera com a mi em sembla interessant i fecund pensar el tema de les dones i dels barons.

Quan naixem, les persones tenim de referent a la figura materna. A la nostra infantesa el referent és la mare i respecte aquesta figura materna resulta que les nenes ens podem individualitzar, podem descobrir el 'ser jo mateixa' en continuïtat amb la figura materna, perquè som com una mama en petit, creixerem per ser una mama. Els nens no ho poden fer així, no es poden veure a sí mateixos en continuïtat amb la figura materna, perquè ells no creixeran per ser una mama. Evidentment, moltes nenes tampoc no seran mama però crec que enteneu què vull dir. Això és el que fa que les dones adultes, en la mesura que som emocionalment immadures, ens sentim còmodes quan estem en continuïtat amb les persones que estimem o que valorem, i això ens fa sentir bé, perquè tindria a veure –això és una hipòtesi que em sembla vàlida però que proposo com a tal– amb això de la infantesa. Quan tu dius a una persona que t'estimes o que valores: “Jo també ho veig així com tu, que bé!”. Això és una sensació positiva, no és d'amenaça. Mentre que les barons, no perquè siguin més lliures, sinó perquè haurien començat de petits amb un vincle amb la mare que no pot ser de continuïtat, la seva identitat està lligada a una discontinuïtat. Per tant els barons, en la mesura que són emocionalment immadurs, si experimenten massa congruència amb les persones que estimen, especialment amb la parella, si és una parella heterosexual, amb la dona que s'estima, si hi ha massa congruència, es posen nerviosos. No tots, uns quants, podeu dir, però la idea seria aquesta, la tranquil·litat que acostuma a tenir el baró quan la persona que estima diu: “Jo ho veig així”, i ell respon “Doncs jo ho veig d'una altra manera”, i es queda com tranquil, més content que si hi ha massa congruència. Ho estic explicant molt ràpid, però per mi és molt important, això, perquè crec que la societat patriarcal s'equivoca quan diu a això que fem les dones “amor”, i diu “les dones sabem estimar més que els barons”, crec que això no és veritat. I a això que fan els barons li diu “llibertat”, i diu: “els barons són més lliures”. També crec que això no és veritat. Crec que el correcte no és que les dones sabem 'estimar més' sinó que les dones, en la mesura que no estem plenament madures, tenim més por a la solitud que els barons. I els barons tenen més por a la dependència que les dones i no és el mateix la por a la solitud que l'amor, i no és el mateix la por a la dependència que la llibertat. Si tu et separen d'algú perquè tens por que l'altra persona et domini (allò que diuen, que a les dones els dones el dit i se't mengen el braç), si hi ha algun baró que se sent així, vol dir que encara està en continuïtat amb el seu patró infantil. I les dones, què? Hi ha unes enquestes que per mi són molt interessants, contemporànies, que diuen que la majoria de dones heterosexuales estan convençudes que elles estimen més al seu company del que el seu company les estima a elles. Això és sospitos, per a mi. Perquè jo crec que aquest factor està repartit entre la població i depèn de la maduresa, no del sexe. Com és que a les dones, en general, almenys en aquesta enquesta, els sembla que estimen més que el seu company? Doncs jo crec que perquè es confon aquesta por a la solitud que fa que se cedeixi més, que t'adaptis més, que si un diu: “Jo vull anar aquí”, i l'altre diu “jo vull anar allà” doncs on s'acabi anant moltes vegades sigui on ell volia perquè la dona cedeix abans que el baró. Si això fos així i si alguna cosa de veritat hi ha en això que he explicat tan ràpid, aleshores és una mica complex perquè, per una banda, està bé reconèixer aquestes habilitats de les dones, però, per al creixement personal, aquella dona el que ha de fer és treballar-se l'altra part. M'explico, amb això? No continuar dient: “Mira, com que jo

sé cedir millor, doncs aviam si li ensenyo a l'altre a cedir". L'única manera que tens d'ensenyar-li a l'altre a cedir és tu ser més lliure en aquest sentit, tenir menys por a la solitud, enfrontar-te a aquesta por. I si això fa que cedeixis menys, això serà la teva millor contribució.

Ho he explicat molt comprimit, però també volia dir una cosa que abans ha dit l'Inma. Has dit això d'una visió femenina, i vull aclarir que per mi és molt important distingir *femenina* de *feminista*. Una visió *femenina* és aquella que té qualsevol dona i per exemple la visió d'una dona que digui: "Jo crec que els barons són més llestos que les dones", això és una, de les moltes possibles, visió femenina. En canvi, una visió *feminista*, per a mi seria la visió que diu que barons i dones estableixen i han d'establir relacions d'igualtat entre ells. Per exemple, a la meva comunitat hi ha germanes que estan en contra de l'ordenació de les dones a l'església catòlica. Diuen, per exemple: "Ai, no, no em portis una dona per fer l'homilia". Aquesta és una visió *femenina*, però no pas *feminista*.

IS

Pero no creo que al contrario suceda. Que los hombres digan: "Que nos traigan a una mujer que nos dé la misa, ¡qué bien!"

TF

Ep, un moment, que jo sí que sé que els monjos de Montserrat, que digui missa no, és clar, i que faci l'homilia tampoc. Però els monjos de Montserrat estan molt contents que...

IS

¿Que les hagan los pasteles?

TF

...que a la infermeria del monestir, els vénen algunes fisioterapeutes i dones a treballar i tenen aquesta presència, sí, és veritat.

IS

Entonces, un poco lo que no hemos resuelto era: "A día de hoy, tal como está el mundo, está claro que los roles femeninos y los masculinos están muy defendidos, la cuestión era, ¿qué podemos aportar las mujeres desde hoy? Ahora, que podemos aportar para ese cambio social, ¿tenemos un entreno especial para aportar algo nuevo a ese cambio social? ¿O no? ¿O no hay diferencia entre hombres y mujeres? Porque en realidad la hay, en las actitudes..."

TF

Ella ho ha contestat amb aquesta aportació jo m'he decantat més per prioritzar aquest creixement individual, és a dir, que jo com a dona crec que el millor que puc aportar i el millor

que podem aportar les dones és que jo m'enfronti a les meves pors, que és allà on jo tinc dificultats per créixer, i després col·labori des del que sóc i vaig sent en causes socials i col·lectives. Si aquestes pors distribuïdes per gènere (major por a la solitud per a les dones, major por a la dependència per als barons) existeixen, per què no comencem des de petits a educar per superar-les, en lloc de dir: “Com que les nenes són més bones han de cedir més”, que és el que diu la societat patriarcal; o bé enlloc de dir: “No hi ha diferències entre nens i nenes”, com es diu sovint avui dia. Inventem-nos tallers per treballar-ho, això. Fem ho des de petites, i a l'adolescència, igualment. L'altre dia vaig ser a una escola de Cardedeu on em van convidar per fer una sessió sobre la llibertat interior amb nens de 12 anys, aquests estan a punt d'anar a l'institut ja. Doncs, és clar, als 12 anys veus les nenes que són dones i veus els nens que són nens que te'ls posaries a la falda. Això és molt important, això ho estem educant? O ja comencem a fer aquest rol matern? Si de petita t'has identificat amb la mare i, a sobre, quan se't desvetlla la sexualitat a la pubertat resulta que ets físicament més gran que el nen i ja comences a fer això de cuidadora i després arribes al 40, i la majoria de dones creuen que s'estimen més el seu company del que ell les estima perquè li fan una mica com de mama. Això no pot ser. Jo crec que el millor que podem aportar les dones és aquest prendre consciència de què significa això del rol de cuidadora i en aquest sentit no vull dir que el cuidar no sigui important, però una cosa és cuidar des de la llibertat interior i una altra és cuidar des d'aquest rol de cuidadora. Jo crec que aquest rol de cuidadora, enlloc de dir: “Vinga, va, doncs sí, nosaltres com que ho sabem fer molt bé, ho farem més, això de cuidar”, és dir: “Doncs saps què? Tu, baró, en saps tant com jo, de cuidar, apa.”

KLT

I think you raised a very important point here. In fact, I believe we have to go back to the beginnings, back up and question our categories around gender, completely. We are born with a particular sex: male, female or other, and now we know that 3 percent of human beings are born with undetermined genitalia and are forced into one of these categories or another. But this heterosexist view of the world has not always existed in all cultures. In Hawaii we have three genders, we have a third gender called “mahu” which contains many different varieties. And in India they have “hijra”, which also contains many different... transsexual gay, and all kinds of different sexualities.

TF

And in Mexico too, or the Mayas, had two-spirits...

KLT

Yes, right. In native American cultures often they have four genders and one is the medicine man, who's a special gender. So when we think of this, then it calls us to question the conditioning that we give boys and girls, definitely. And there's no reason than men cannot be as caring as women, it depends completely, very much, on the training. And I think we have to be careful about assigning particular qualities to particular genders, because that is a construction that has been conceived within a patriarchal structure. Men are assigned certain roles which are usually glorified and women are assigned other roles which are often demeaned or denigrated. So

I think it would be best for us to step back and question all of the categories. All the categories we received so far, including the distinction between religion and spirituality and philosophy; all of these categories have been created by men. Women have barely been part of the conversation that set up the categories. Look at the category feminism. How has it become a bad word? Did you notice?

IS

Claro, al principio he dicho desde la feminidad, claro, yo no me atrevo a decir desde el feminismo, porque igual me dices: “Eh, a mi no me llames feminista”. Igual este un término que podríais aclarar, qué significa feminismo para el budismo, y qué significa feminismo...

KLT

Well, Buddhists have never heard of feminism, for starters. But my personal definition is, you know, the radical theory that women are completely human. And we start there. Equality will always be difficult to achieve. In this world no one is completely equal, we're all unique, we're all different in different ways. And difference does not necessarily imply oppression, or even hierarchy. Difference is not necessarily hierarchical so if we look at it from the beginning starting again, then, from a spiritual perspective I think we can disregard all these categories and start it all over again. Start with human values, not feminine values and masculine values but human values, because we are all in this together.

TF

We are in agreement in this basic point but I have this intuition in my... estem d'acord però jo el que he volgut dir amb això de la identificació infantil, i el que em sembla a mi interessant, els textos amb que jo he treballat i la meva posició en aquest moment amb aquest tema, és realment dir, és a dir si realment hi ha aquest aprenentatge de nens i de nenes, si això és veritat que hi és, el millor que podem fer és dir que hi és, però que és un punt de partença i que no és un destí. Que és una cosa a superar, però reconèixer que hi és. Si diem que tots comencem igual... Hi ha una parella, amics meus, que quan van tenir la primera nena, ella es va quedar embarassada i volien tenir un matrimoni que no repetís els estereotips patriarcals. Per tant es van reunir tots, i tots dos volien fer el doctorat. “Ara qui farà el doctorat, tu o jo?” Decidim perquè tots dos no pot ser, un dels dos s'haurà de quedar amb la nena. Ells s'ho van plantejar així. Ho van parlar i llavors el noi va dir: “Home, jo, la veritat, prefereixo fer el doctorat que quedar-me a cuidar la nena” i ella va fer el mateix i va dir: “Doncs a mi em crida, això cuidar la nena”. Ell va fer el doctorat i ella no. I fins al dia d'avui, que la nena en té vint, ella no l'ha fet. Perquè si a tu et diuen “tots igual” i en canvi és veritat que hi ha aquest punt de partença diferencial, aleshores és útil que et diguin, que sàpigues que segurament tens aquesta tendència, perquè potser tu mateixa dius “Puc actuar d'acord amb aquesta tendència o no”, i exerceixes amb això la llibertat personal. I igualment en l'altre sentit, que el baró també pugui fer aquest acte lliure, conscient de la pròpia tendència. Per això crec que en l'educació hi ha molt a fer, per ajudar-nos a

entendre què significa la individuació primària, què és la individuació secundària i de quina manera la socialització depèn d'aquesta noció del jo que tenim.

I sobre el feminisme, una mica ja ho he dit abans, jo crec que per ser feminista la primera cosa necessària és prendre consciència, allò que la tradició feminista en diu l'experiència de "aha", d'adonar-se que hi ha realment al món una diferent valoració de les dones i dels barons. Hi ha gent que dirà: "Jo no ho crec, això". Doncs si no ho creus, no pots ser feminista perquè falla el punt número u. Que ho creguis tampoc vol dir que ets feminista, perquè pots dir: "Sí, sí, jo també ho crec i m'està la mar de bé". La presa de consciència inclou adonar-se que no és una cosa personal, que el problema afecta a les dones en general. Una dona pot dir: "No em sento bé aquí, no em sento valorada", això és una experiència personal, però no et porta a ser feminista. Però si tu dius: "No, no és que jo crec que això és una cosa que no és personal només, que a mi m'afecta però jo veig que afecta a les dones en general. En la meva tradició religiosa, en la meva societat, en el món en general." Aquest prendre consciència és el primer punt. I el segon punt és dir, com deia, que no només això existeix sinó que crec que això no hauria d'existir. Si tu tens la *consciència*, i a més a més tens el *desig* que això sigui diferent i el *convenciment* que això hauria de ser diferent, llavors, correctament, pots aplicar-te un adjectiu que va néixer a finals del segle XIX per aquest motiu i anomenar-te 'feminista'. Primer es va aplicar a Franca i va ser, com sabeu, en el context del sufragi universal. Les dones, a finals del segle XIX, a principis del segle XX i fins a meitats del segle XX a molts països, no podien votar perquè se suposa que no tenien capacitat per fer-ho. En aquest context apareix el mot *feminisme*, o *feminista*, per dir: "Veiem aquí una irregularitat, una injustícia que no és individual, que és general i ens sembla que no ha de ser." Doncs jo crec que les que avui en dia ens apliquem l'adjectiu *feminista* és perquè ens sentim continuadores d'aquestes sufragistes primeres que van lluitar, van fer confrontació no violenta però que van anar a la presó i que no van fer-se enrera, per exemple, quan els companys els orinaven a sobre des de les finestres de les facultats quan intentaven entrar-hi.

IS

De quina manera els fonaments ètics del budisme i el cristianisme poden ser útils per afrontar el sofriment del món actual?

KLT

From a Buddhist perspective, in order to eliminate suffering we need to eliminate the delusions in our minds. We need to overcome greed, hatred and ignorance and those are families of emotions. For example, anger and hatred and aversion are all part of one family, a cluster of emotions. The attachment, the greed, desire, are all one cluster of emotions. Ignorance, confusion, laziness, are part of another cluster of emotions; we need to overcome all of that in order to overcome suffering. It's a big job but we begin moment to moment, and this is where the practice of mindfulness, and awareness or meditation is not just an hour sitting on a cushion, it's 24 hours a day trying to be aware, mindful, of every action of body, speech and mind. So this is the theory and is also the practice from a Buddhist perspective of overcoming suffering. We can see though, that this is really an individual notion. How do we apply this to the sufferings of the world more broadly? The Buddhist have lot of methods of meditation on loving kindness and compassion and they literally sit and generate loving kindness and compassion for all living

beings, animals, all living beings, equally, without preference for our loved ones and distance from people we don't know. They try to equalize the loving kindness and compassion for all living beings. On a personal level, I think this works really well. From my experience, how we translate this into transforming social sufferings is a different question, and I'm not sure that the Buddhist have really handled that well. For example, if you'll notice in this room all of the images of enlightenment with the exception of just a few are all men. So, if we talk about transforming gender violence or gender discrimination how do we take this as a starting point? I mean, it's unrealistic, almost all the images of perfection are men, so what are we going to do? And we also have certain social preconceptions in Buddhist societies that being a woman is a lower rebirth.

TF

It's like Kuan-yin

KLT

That's an interesting case! Kuan-yin is the Buddhist "sattva" of compassion, which is male in India for at least 500 hundred years, and becomes female in China. Maybe it's a natural association of women with compassion, so forth, that's a good example. And she's by far the most popular, with Amitābha. Kuan-yin is really really popular. But on the other hand, if women buy into this stereotypes that women are less intelligent somehow, not good at science, not good at math. We've bought the whole package and then we see the results, but we don't have to buy it, right? And that's part of our work in the Buddhist world: try to educate, help women understand that they are not lesser, that they are not lesser rebirth. Is more difficult in Tibet, where the word for woman is "lower rebirth". What do we do with that? We have to change the language.

TF

En tibetà, la paraula dona és "la que ha nascut més avall"?

KLT

Yes, "kyemen", lower rebirth. And somehow, being born as a woman is the result of non-virtuous actions from the past. It makes another apologizing for, that makes kind of sense that being born into an unfortunate situation, a disadvantaged situation, might be the result of our past actions. That, according to the theory of the Karma is logical, but the fact that disadvantaged situations should be equated with being a woman, that's a problem. But then, in those societies at that time, being born as a woman was really a disadvantage, a terrible disadvantage. So society, culture, language and religion are conclusive in maintaining some of these structures, so it is a huge challenge to dismantle some those preconceptions or stereotypes.

TF

El sofriment del món, no? Mentre parlaves, Lekshe, he pensat en la conversa que vaig tenir amb

el meu bisbe, quan això del Procés Constituent. Abans de fer-ho públic vaig anar a parlar amb el bisbe i em va dir: “Mira, Teresa, no serveix per res canviar les estructures si no es canvien els cors.” Jo crec que això és veritat, perquè tu crees una nova estructura i de seguida, no saps com, ja se t’ha pervertit i els que abans deien: “Fixa’t aquests que fan”, es posen a fer el mateix. Jo estic convençuda d’això, però, des de l’Evangeli la proposta jo em penso que és fer les dues coses a l’hora. No primer canviar els cors i després ja vindran les estructures, perquè com que els cors tenen una característica que és que són històrics... històrics vol dir que estem vivint en el temps, l’espai i el temps. I vol dir que l’has canviat i demà l’has de tornar a canviar perquè és un procés, no és una cosa que ja fas d’una vegada per sempre: “Ja he canviat el cor, ara ja me’n puc anar a canviar les estructures”, sinó que el cor l’has d’estar renovant contínuament. I tampoc al revés, no dir: “Primer les estructures i oblida’t del cor i la interioritat i tot això i vés a canviar les estructures”, perquè amb les estructures passa el mateix, també són històriques i un cop les has canviades, les has de tornar a canviar perquè es nota que ja se t’han corromput i hi ha hagut una injustícia instal·lada allà on tu voldries que només hi hagués justícia. La proposta cristiana en aquest cas és estructures i cor conjuntament. I això com? Hi ha una cosa en la tradició benedictina que diu: “ora et labora”, i una altra que diu: “a Dios rogando y con el mazo dando”. Cadascú sabrà quin temps ha de dedicar a cada cosa o com combinar-ho. A la meua comunitat tenim cinc hores diàries de pregària i sis hores de treball i aquest treball pot ser traduir a la biblioteca en silenci, però pot ser treball social, o pot ser treball pensant, ajudant, col·laborant amb moviments que vulguin canviar les estructures i que no estan oposats al canvi dels cors. A la tradició cristiana hi ha molts exemples on això s’ha realitzat als dos nivells. Abans deies, Lekshe, això de les monges que, per exemple, de vegades es diu -en això passa com amb la paraula feminista-, que s’ha convertit en una paraula negativa? Jo abans he parlat de la mare de Déu, que fa el discurs més potent de tot l’Evangeli i llavors surt com ensucrada i un altre exemple és el de les monges ursulines. Si us dic “monja ursulina”, què us imagineu? Sembla el més quico, no? Doncs les monges ursulines al segle XVI són les primeres que evangelitzen els indis Sioux i els Seneca. Al lloc on no hi volien anar els homes de tanta por que els feia, se’n van les ursulines, fins que des de Roma diuen: “Totes a clausura!”, i les tornen a ficar cap endins. Això m’ho va explicar el professor John W. O’Malley, que és un jesuïta professor d’història, perquè els llibres d’història de l’església diuen que van ser els jesuïtes els primers a evangelitzar aquests indis. I aquest jesuïta diu: “No vam ser nosaltres, van ser les ursulines”. És un altre exemple de com la història fa desaparèixer aquests subjectes femenins que han estat subjectes polítics, subjectes de canvi, subjectes de recerca o innovadors. Per tant, aquesta seria la meua aportació.

IS

¿Alguien quiere hacer alguna pregunta?

Públic

Jo volia que parléssiu una mica de la diferència que hi ha entre el budisme i el cristianisme en quant a reencarnació i la planificació del final dels temps del cristianisme. Com entra en diàleg, això? Com us ho expliqueu?

KLT

You want the meaning of life in 45 seconds. Well, the Buddhists get born again and again and again according to their actions. Actions of body, speech, and mind. So, we learn, we have an opportunity to learn, but some rebirths are more fortunate than others. Human rebirth is the top of the line, this is as good as it gets, because as a human being we have intelligence, we have suffering and pleasure so we know the difference and we have the intelligence to know how we can achieve happiness and how we can avoid suffering. So being a human is the best possibility.

TF

Dir-ho així, en quatre paraules, sap greu perquè queda com d'eslògan. De fet la pregunta era com poden entrar en diàleg reencarnació i resurrecció. Com entren en diàleg? Des del respecte, només faltaria. El respecte a diferents tradicions i la distinció que una cosa és la tradició viva espiritual i una altra la conceptualització d'aquesta tradició. Llavors jo ara l'únic que podré fer és parlar de la conceptualització perquè si no ens posàrem a pregar una al costat de l'altra, la Lekshe i jo, i estariem la mar de bé. Però les paraules crec, com a teòloga, que també tenen el seu lloc i que hi ha una premissa bàsica de la teologia que s'ha d'aplicar a això que diré ara mateix i és que les paraules en teologia sempre són insuficients. "Doncs si són insuficients no cal que continuïs." Però hi ha la segona part, i la segona part diu: sempre són insuficients, però mai són indiferents. Per què? Perquè tot i que entenem que els conceptes són limitats, els tenim. I si no els diem, els tenim igualment, perquè pensem en conceptes. Llavors més val fer-los explícits, adonar-se dels seus límits i tenir a la pròpia vida espais no-conceptuals, de pregària, d'estimació, de vivència de l'amor, d'altres nivells fonamentals. Dit tot això, que em sembla que són les precaucions fonamentals, perquè sinó sembla que es ventili aquí una tradició espiritual en quatre nocions i això és ridícul, dit això, llavors és clar, la diferència bàsica, el que jo valoro de la tradició cristiana i que no lliga amb la tradició de la reencarnació és precisament el fet de donar un valor absolut de la vida humana en l'espai i el temps concret d'una biografia. No hi ha després una altra oportunitat, una segona vida; per tant, el que està oprimat o ha viscut malament aquesta vida, aquesta persona, la tradició cristiana el que expressa és que hi ha una possibilitat de plenitud però que no apareix després de molts intents de reencarnació sinó que és la culminació - gràcies a la intervenció gratuïta de Déu - d'aquesta vida única i concreta. Afirmar que hi ha una intervenció de Déu equival de nou a afirmar que es pot trencar la cadena causal, torna a aparèixer aquí la noció de llibertat, que és fonamental en el cristianisme, perquè és fonamental en la noció de creació. La idea cristiana del cel no ens desmotiva per treballar per millorar la vida present sinó just al contrari, ens porta a valorar al màxim aquesta vida perquè és l'única que tenim i té una dignitat absoluta; ens porta a tenir esperança i perseverança en la lluita social, confiats que cap dels gestos d'amor que fem no quedarà en va. Queden tots recollits en aquesta realitat que la tradició cristiana en diu Déu i troben la seva plenitud aquest pas de la mort a la vida plena que en diem resurrecció.

Públic

Jo volia dir que m'ha semblat molt interessant el que heu estat dient, que d'alguna manera les dues coincideixen en que les coses s'han d'anar fent i s'han d'anar fent amb compromís però que en

la situació que estem vivint al món, no només aquí Catalunya, sinó també al món, la crisi financera, les hipoteques, la gent està sense feina, tot això. De quina manera podem incidir perquè aquest salt també pugui fer com xarxa per poder... és un moment delicat, des d'on podem fer nosaltres i com imagineu aquest tipus d'estructures.

TF

Si de cas contesto primer, deixaré l'última paraula a la Lekshe. És clar, jo tinc una proposta concreta, però no es tracta ara d'explicar aquí el Procés Constituent...

Públic

És que parlàvem d'espiritualitat i moviments socials

TF

El que sí que puc dir, almenys, són els quatre punts, molt breument, que a mi em sembla fonamental que inspirin aquest Procés Constituent que amb l'Arcadi Oliveres hem engegat, i també qualsevol altre moviment social que vagi ben orientat des del punt de vista espiritual. I quins són? Aquests quatre punts són, el primer, la recuperació de la subjectivitat política. Qui és el subjecte de la política? Els polítics elegits? Doncs ja podem plegar, perquè nosaltres llavors ja no podem fer res més que anar a votar cada quatre anys. Es tracta de recuperar que el motor de la història som la gent, i la gent vol dir tothom, els de baix, la gent normal. I aquesta consciència a mi em sembla que és el fonamental i és espiritual perquè és una presa de consciència que té a veure amb la teva pròpia capacitat agent. Si tu no estructures i no obtens aquest tipus de consciència per a la teva acció, et queixaràs i seràs una víctima, els de dalt sempre et faran fer el que voldran. Jo crec que és fonamental a nivell individual i a nivell col·lectiu aquesta unió –que ja he dit abans que si no la fem no canviarem estructures– és la unió de persones que han assumit la subjectivitat política, aquest caràcter de subjecte polític.

El segon punt és el de la diversitat. Si volem fer un grup on tots pensem igual, també podem plegar. Perquè el canvi polític que hem de fer és un canvi polític que inclogui la diversitat, i per tant, en això del Procés Constituent vaig veure un vídeo del Gerard Quintana que hi dona suport, que deia: “Hem de pensar diferent, però hem de pensar junts.” Doncs està molt ben dit, que cadascú pensí com vulguí, però pensem junts. I pensar junts ara vol dir que hi ha una majoria social que vol un canvi radical, i per tant això ens uneix. No cal que ens homogeneïtzem per treballar junts, no cal que diguem: “Tots han de passar pel meu adreçador”, per treballar junts. Tal com la gent és, ja podem fer-ho, perquè ja la majoria volem el canvi.

El tercer punt, que em sembla fonamental, és la urgència. La urgència, que no és precipitació, però tenir consciència que això no és per demà-passat. Ara a Catalunya hi ha un 30% de pobresa, un 12% de misèria, un altre punt fonamental. I l'últim punt, que també em sembla molt important pel Procés Constituent i per qualsevol moviment social és el que jo resumeixo en una frase: “Farem la revolució, i després la tornarem a fer”. Llavors un diu: “Home, doncs els espavilats de la sala s'esperen a la segona volta”. Que l'hàgim de tornar a fer vol dir que la primera vegada deu haver fracassar. Però no. No l'haurem de tornar a fer perquè ha fracassat a la primera volta

sinó que l'haurem de tornar a fer perquè entenem que la revolució té un caràcter dinàmic, que no es tracta de dir: "Ara sortim de la passivitat política perquè la situació és extrema i d'alarma social, i després tornarem a la passivitat política". Malament. Es tracta de pensar més aviat: are sortim de la passivitat política i ens pensar quedar en l'activitat política, que no vol dir que tots haurem d'estar cada dia al parlament, sinó que vol dir que canviarem les estructures i les institucions i farem unes institucions participatives.

KL T

I agree a 100 percent with all of your points... a 1000 percent! And I would add two more points. One is simple living, we need to lower our expectations. The prosperity of the 50s and 60s when we thought we had unlimited oil and natural resources was obviously a myth, so our lifestyles are still in a way buying into this myth: that we can always be richer, more prosperous year by year; but it's totally impossible. Without renewable resources will never be able to maintain the kind of lifestyle that we see in the magazines. So we have to develop a contentment with what we have, a more simple lifestyle. This will help to conserve resources, it will also help to conserve our energy, because people, I mean, because in the United States people are like rats on a wheel, they're working 60 hours a week and nobody is happy, very few people are satisfied with their jobs, and very few people are satisfied with what they have. And the Buddhists say that contentment is the greatest wealth.

The second point is that we need to develop a global consciousness, because everyone here, I believe, in this room probably ate today. Anybody who didn't get a chance to eat something today? Right. So we are the privileged, we are the one percent, the two percent, we are the fortunate ones. But a global consciousness, and I know there's a real downside to globalization, but there's an upside too, a positive side, which is that we need to develop a loving kindness and compassion for those who are really suffering in the world. I lived in India so many years and I go to India every year, and I tell you, there are so many starving, hungry, miserable people in the world. We have to try to include them in the human family, include them in awareness, because otherwise we are talking to each other, and we can make our situation better, but it's not necessarily going to change the world, because the world is not as fortunate as we are. This is a difficult, an uncomfortable idea. People feel certainly guilty, but that's not what I mean. I just mean that we have to broaden our consciousness, each one of us needs to become a point of light. We move out of this room tonight and each one of us has the power and potential to really change the world and believe that sincerely, but include everybody, including the animals.

IS

Con esta llamada a la revolución primero interior y luego exterior, cerramos este debate. Gracias.

PB

Vull deixar clar que això no s'acaba aquí, és un principi. Que crec que hem de tirar endavant, ens tornarem a veure, continuarem fent coses aprofitant l'empenta inicial d'aquestes dues meravelloses dones. A mi em dona aquesta sensació, a la Pepa, a la Rosa de Plecs Budistes

Edicions, ens dóna aquesta sensació que avui és l'inici d'una cosa que hem de continuar. Gràcies per l'impuls inicial d'aquestes meravelloses dones, Teresa Forcades, gràcies, Karma Lekshe Tsomo, gràcies, Ima Sanchís, Guantsengla de la casa del Tibet, moltíssimes gràcies. I, molt important, als traductors, la traductora i el traductor.